

Research Paper

**The Evolution of Urban Planning Theory, Post-Structuralism Paradigm
and Formulation of Theory Principles with an Emphasis on Effective
Consensus (difference): (Case study: Shiraz)**

Somayeh Roodaki: PhD student of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, South Tehran Azad University, Tehran, Iran

Nima Mouhebati*: Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, South Tehran Azad University, Tehran, Iran

Mehrnoush Hassanzadeh: Assistant Professor, Department of Urban Planning, Faculty of Art and Architecture, Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran

Received: 2024/03/12 PP 55-76 Accepted: 2024/04/07

Abstract

From the beginning, planning has been founded as a positivist science based on the originality of stability and essential ontology, and it faces problems when faced with the entanglements and transformations of urban systems. Philosophical theories want to emphasize action without regard to space, while the tendency or theories of urban planning and architecture are to draw space in the absence of spontaneous collective action of residents. Therefore, the fundamental factor in the analysis of urban issues is to know how the process of city production in the form of the theory of positivism and the evolution of the theories involved in urban development plans, because the cities of Iran in general and the city of Shiraz did not exist "by themselves". rather, it is produced in the context of comprehensive and detailed plans taken from western countries. Plans in which participation is only formal. The purpose of this research is to present a theory based on the struggle for recognition and respect and the value and validity of identities so that all actors have an equal opportunity to participate in the organization and policy making of their common life. The problem of this research is to decipher the mechanisms affecting class divisions, different forms of consciousness and most importantly, the loss of the great power of conscience in Shiraz. The results of the research are the explanation of the principles of consensus in the planning of Shiraz city, based on the dialectical theory of consensus, the space of Shiraz city should be changed towards the change of tangible space (space of actions and daily life), reasonable space (manifestation of civil institutions and financial system) and change the lived space (organic space based on existence and interactions) should be marked and given meaning. Therefore, a combination of phenomenology, content analysis and ethnography methods have been used in this research. The research aims to answer the following questions: 1- The formation of the abstract space governing the detailed design is affected by what currents? 2- What are the main consequences of the abstract space of the detailed plan on the city of Shiraz? 3- How is the optimal space for the formation of effective consensus formed?

Keywords: Evolution theory, post-structuralism, Effective Consensus, Difference

Citation: Roodaki, S., Mouhebati, N., Hassanzadeh, M.(2024). **The Evolution of Urban Planning Theory, Post-Structuralism Paradigm and Formulation of Theory Principles with an Emphasis on Effective Consensus (difference): (Case study: Shiraz).** *Journal of Sustainable Architecture and Environment*, Vol 1, No 4, Shiraz, PP 55-76..

* **Corresponding author:** Nima Mouhebati, **Email:** n.mouhebati@gmail.com, **Tel:** +989123804950

Extended Abstract

Introduction

From the beginning, it has been founded as a positivist science based on the originality of stability and essential ontology, and it faces problems when faced with the entanglements and transformations of urban systems. Philosophical theories want to emphasize action without regard to space, while the tendency or theories of urban planning and architecture are to draw space in the absence of spontaneous collective action of residents. Any serious attempt to build a civil society will in practice produce one of the following results: either social difference is suppressed through integration into the official norm, or this difference becomes objective through spatial segregation.

The problems of postmodern urbanism's inability to provide an adequate context or means for the populace to confront oppressive power. In this article, he emphasizes that the task of urban planning is inherently social construction, at its heart, it can be said that it is a tendency to rethink a theory through which, while taking into account the marginalized with a diverse range of discourses, life worlds, values and mentality. are those that affect planning and are connected to the power structure at the system level. By analyzing these factors and identifying their sum as effective factors in the communication relationships of the participants, it is possible to observe the factors affecting the decision-making processes that were not visible before. The problem is that so far thinkers have neglected to gather theories and integrate them to achieve a theory or a conceptual approach that explains the effects of power well. Even though sometimes an attempt has been made to categorize and integrate theoretical concepts, it was only subjective and did not include a specific methodology. The issue is not how to reach a rational consensus, but how to move feelings and emotions towards forms of (democratic ideas) that can challenge what thinkers call imperialism.

Methodology

To present a theory with an emphasis on consensus, the methodology of understanding the space of Shiraz is also based on the city-centered epistemology of Henry Lefour (1974) and Rahmani (2008). By knowing the center of gravity of Shiraz's daily actions (economic flows), knowledge of the coding maps and laws governing Shiraz (structures), as well as living with the people of the city, it is possible to analyze the spaces of Shiraz and then recognize the decision-making mechanism in it. Knowing the atmosphere of Shiraz depends on the presence of a phenomenologist in the city (using the five senses), studying the history of thought, including the works of thinkers such as Hafez, Hegel, Marx, Schopenhauer, Heidegger, Will Durant, Lefebvre, Shaygan, Harvey, etc., as well as life with the people of the city. Therefore, in this research, a combination of phenomenology, content analysis and ethnography methods have been used.

Results and discussion

The detailed plan is the main design and so-called planning tool in the country's cities in order to immortalize the ideals of the subjectivism of engineers. According to the intuitive evaluation of the space, the planner values the land with different codes and ignores the city as an iron frame and the role of other historical, cultural, economic mechanisms, etc.

In fact, it seems that urban planning in Iran is the organization of people's residence with the aim of consumerism. The purpose of this research was to decipher the reasons for the orientation of cities towards class gaps, poverty and objectification of people. Therefore, the effective mechanisms on the institutionalized stratification of space in Shiraz were identified based on the approach of dialectical materialism. This became meaningful through the investigation of the mediation of the so-called detailed plan in the widespread distribution of poverty in this city. The meaning of the abstract space dominating the detailed design in this research is the lack of planning in the country's cities and the determination of some kind of zoning and land coding instead of consensus. In case, with a concrete thought, it can be said that the valuation of the land and the destruction of the old spaces is not planning, but a tool of subjectivation.

Conclusion

The proposal of this research is to explain the principles of consensus in the planning of Shiraz city, based on the dialectic theory of consensus, the space of Shiraz city should be changed towards the change of tangible space (the space of actions and daily life), reasonable space (manifestation of civil institutions and financial system) and change of lived space. (Organic space based on existence and interactions) to mark and find meaning. The connection of space-time, the intertwining of urban and spatial realities, pluralism, the multi-level nature of urban issues, (over-inhabitation and in-dwelling at the same time), and the central controversy of planning. By summarizing table number one and how the space has changed in Iran, the principles of the theory can be expressed in accordance with the context as follows. The principle of space-time communication refers to the non-existence of space independently, static and fixed, changeable and flexible. Communicative space-time is socially constructed by actors and is constantly being re-created and is simultaneously considered a product and a process. Pluralism is correct and valid understanding of multiple understandings and diverse knowledge of people's social groups for the production, analysis and evaluation of urban plans. By accepting the limitations of science and recognizing the dominant narrative, planners and experts are excluded from the truth and definition of the problem, and the participation of multiple mindsets and interpretations of people and stakeholders with various methods, from formal discussion to storytelling and role playing, replaces it in the process. It is planned.

References

1. Afsar, K. (1974). History of the old texture of Shiraz. Tehran: National Monuments Society. [In Persian]
2. Afsar, K. (1986). The city of Shiraz: A collection of theoretical articles on urbanism and urban planning in Iran. University Jihad. [In Persian]
3. Ahlarz, E. (1994). Eastern Islamic city: Model and reality (M. H. Zia Toana & M. Momeni, Trans.). Geographical Research Quarterly, No. 32. [In Persian]
4. Ahmadi, B. (2005). Heidegger and the history of being. Markaz Publication, Tehran. [In Persian]
5. Anderson, K. (2011). Ethnicity and non-Western societies (H. Mortezaei, Trans.). Tehran: Zharf Publishing. [In Persian]
6. Astrovski, V. (1999). Contemporary urban planning (L. Eghtesadi, Trans.). Tehran: University Press Center. [In Persian]
7. Azmoodeh, M. (2012). Think inclusively. Etemad Newspaper, No. 2367, January 23, p. 10 (Ideas). [In Persian]
8. Bonyadi, N. (1992). Historical transformation of the urban structure of Shiraz and its urban spaces. Abadi Journal, No. 5, Tehran. [In Persian]
9. Castells, M. (2001). The Information Age: The Network Society (A. Ali Qolian & A. Khakbaz, Trans.). Tarh-e Now Publications, Tehran. [In Persian]
10. Dadashpour, H., Alizadeh, B., & Rostami, F. (2015). Discourse of spatial justice in the city. Azarkhsh Publications, Tehran.
11. Dalil, S. (2013). Dialectic of space in urban triad. Master's thesis in geography and urban planning, supervised by Dr. Jafar Javan, Hakim Sabzevari University, Sabzevar. [In Persian]
12. Dreyfus, H., & Rabinow, P. (2010). Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics (7th ed., N. Publisher, Trans.). Tehran: Ney.
13. Faculty of Fine Arts, University of Tehran. (1972). The first comprehensive plan of Shiraz. Shiraz Municipality, Shiraz. [In Persian]
14. Farahnak, F. (2010). The impact of social infrastructure on the failure of the constitutionalism in Iran with an emphasis on the absence of the middle class. Master's thesis in social sciences, Faculty of Humanities, Science and Culture University, Tehran. [In Persian]
15. Foucault, M. (1999). Discipline and Punish: The Birth of the Prison (N. Sarkhosh & A. Jahan-dideh, Trans.). Ney Publishing, Tehran. [In Persian]

16. Friedman, J. (2008). Planning in the public sector: From knowledge to action (A. Aghvani Moghadam, Trans.). 1st ed. Tehran: Urban Studies and Planning Research Center of the Ministry of Roads and Urban Development.
17. Kaplanstein, F. (2001). From Wolf to Kant (I. Saadat & M. Bozorgmehr, Trans.). Sarvash Publications, Tehran. [In Persian]
18. Lakoff, J. (1960). Investigation in understanding human beings (Shafagh Rezazadeh, Trans.). Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
19. Lashkari Tafreshi, E. (2017). A comparison of the historical effects of the cultural areas of Crescent and Ancient Greece within the framework of structuralism theory. Applied Research in Geography, 17(4), 51-72. [In Persian]
20. Lefebvre, H. (2015). Dialectical materialism (A. Turkme, Trans.). 1st ed. Tisa Publications, Tehran. [In Persian]
21. Lefebvre, H. (2016). The production of space (M. Abdollahzadeh, Trans.). 2nd ed. Tehran: Tehran Municipality Studies and Planning Center. [In Persian]
22. Lotfi, S. (2004). A look at the experience of modernity in the city and contemporary urban planning. Fine Arts Journal, No. 20, 17-26. [In Persian]
23. Rafieyan, M., & Alavandipour, N. (2015). Conceptualization of the right to the city idea: In search of a conceptual model. Iranian Journal of Sociology, University of Tehran, 16(2), 25-47.
24. Rahbani, M. (2010). The culture of East and West (2nd ed.). Chapakhsh Publications, Tehran. [In Persian]
25. Rahnamayi, M. M. (2012). The impact of land and public housing privatization on the expansion of Shiraz city, with an emphasis on land preparation and township. Master's thesis in urban planning, supervised by Mohammad Shikhi, Imam Reza International University, Mashhad. [In Persian]
26. Rahnamayi, M. T. (1994). Government and urbanism: A critique of the old urban elements theory and the exploitation of capital productivity by Hans Bobek. Geographical Research Quarterly, No. 32. [In Persian]
27. Rahnamayi, M. T. (2009). Government and urbanism in Iran: The principles and general principles of the urban development theory and urbanization in Iran. Journal of Geography and Regional Planning, 1, 143-165. [In Persian]
28. Razi, H. (2002). The Mithraic ritual: The history of the mysterious Mithraism. Bahjet Publications, Tehran. [In Persian]
29. Sattari, S. (2015). The triadic dialectic of the production of Henri Lefebvre's space. Journal of Philosophical Studies, 28, 17-85.
30. Sujah, E. (2017). Postmetropolis: Critical studies on cities and regions (N. Khalkhoushi Moghadam, Trans.). Scientific and Cultural Publication, Tehran.
31. Tabatabaei Yazdi, M. H. (1991). The balance (Vol. 4, M. Masbah Yazdi, Trans.). Tehran: Ayatollah Tabatabaei Scientific Foundation.
32. Tabatabaei Yazdi, M. H. (2007). Principles of philosophy and the realism method (Vol. 2). Sadra Publications, Tehran. [In Persian]
33. Turkme, A., & Shirkhodae, A. (2015). The production of Henri Lefebvre's space. Social Scientific-Promotional Journal of Society, Culture, and Media, University of Tehran, 4(14), 11-30.
34. Zhelenits, A. (2017). Space and social theory (A. Turkme, Trans.). Tehran: Scientific and Cultural Publication. [In Persian]
35. Alonso, W. (1964): Location and Land Use, Harvard University Press.
36. Altman, I., & Low, S., 1992. Place attachment. New York : Plenum Press.
37. Benevolo, L. (1980): The History of The City, translates by Geoffrey culverwell, published by scolar press, London.
38. Benevolo, L. (1980): the history of the city, translates by Geoffrey culverwell, published by scolar press, London.
39. Benjamin, W. (1999): The Arcades Project, Harward University Press, Cambridge: London
40. Bontje, M., Musterd, S. (2009): Creative Industries: Creative Class and Competitiveness: Exper Opinions Critically Appraised, Geoforum, 40, pp. 843-852.
41. Cambridge Advanced Learner's Dictionary) 2003 (, Cambridge University.

42. Castells, M. (1985): *High Technology, Economic Restructuring, And The Urban-Regional Process In The United States*, niversity Of California Press, Berkeley
43. Chapin, J.R.F. Stuart, (1965): *Urban land use planning*, university of Illinois press, Urbana.
44. Cresswell, T (2004): *place – A Short Introduction*, Blackwell Publishing, Oxford.
45. Dobbins, M. (2009): *Urban Design and People*. Published by John Wiley & Sons, Inc. Hoboken. New Jersey.
46. Frankl, Viktor Emil (1946/2006): *Man's Search for Meaning; An Introduction to Logotherapy*, Beacon Press, Boston, MA, ISBN 978-0-8070-1427-1 (Originally published in 1946)
47. Fried, Morton Herbert. (1967): *The Evolution of Political Society; an essay in political anthropology*, Published; McGraw-Hill, New York.
48. Gajjar, N. A. (2007). *Evaluation of Form Based Zoning: A Zoning Tool for the Design of Built Environment*. University of Cincinnati. Retrieved from etd.ohiolink.edu.
49. Gehl, J. (1987). *"Life Between Buildings", Using Public Space*, Van Nostrand Reinhold, New York.
50. H. Platt, Rutherford (2004): *Land Use And Society: Geography, law, and Public Policy*. Washington: island press.
51. Hal, Peter (1988): *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*.
52. Hall, Stuart (1997): *The Work of Representation, In Cultural Representation and Signifying Practice*, Sage Publication
53. Harvey, D. (1982). *The limits to capital*, oxford, Blackwell.
54. Harvey, D. (2005). *Spaces of Neoliberalization: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. Franz Steiner Verlag.
55. Harvey, D. (2009). *Social Justice and the City (Revised ed.)*. Athens, Georgia: The University of Georgia Press.
56. Harvey, D. (1987). *Labor, capital and class struggle around the built environmental in advanced capitalist urbanization and conflict in market societies*, ed. K. r. cox, 9-37. Chicago; Maaroufa press.
57. Harvey, David (2002): *The Urbanization of Capital*, Oxford: Blackwell.
58. Harvey, D. (2009). *Social Justice and the City (Revised ed.)*. Athens, Georgia: The University of Georgia Press
59. Hegel, G. F. (2010/1830): *Encyclopedia of the Philosophical Sciences in Basic Outline, Part I: Science of Logic*. (K. Brinkmann, & D. Dahlstrom, Trans.) Cambridge University Press.
60. Hegel, G. W. (2010/1816): *The Science of Logic*. (G. di Giovanni, Trans.) Cambridge University Press.
61. Hirt, S. (2007), *The Devils in Definition: Contrasting American and German Approaches to Zoning*. *Journal of American Planning Association* Vol 73, No 4; 36-451.
62. Houlgate, S. (2013). *Hegel's Phenomenology of spirit: a reader's guide*. Bloomsbury Publishing Plc.
63. Houlgate, S. (2013). *Hegel's Phenomenology of spirit: a reader's guide*. Bloomsbury Publishing Plc.
64. Jackson, Kenneth T. (1985): *Crabgrass Frontier: The Suburbanization of the United States*. New York, NY: Oxford University Press.
65. Kaufmann, W. (1966): *Hegel: Texts and commentary*, Anchor Books, pp113-118.
66. Lefebvre, Henri (1976). *The Survival of Capitalism, Reproduction of the Relations of Production*, St. Martin's Press, New York.
67. Lefebvre, Henri (2004): *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*, Elden, Stuart and Gerald moore, Continuum, London.
68. Legates, R. T. And Frederic S. (2004): *The Renewal of What Was Tomorrows Idealistic City*, *Amsterdams Bijlmerree, Cities*. Vol 21, no 1.
69. Malesevic, s and Mackenzie, i. (2005): *Ideology After Poststructuralism*, Distributed for Pluto Press, London.
70. Marx, k. (1967/1894). *Capital*, three volumes, international publishers edition, New York.
71. Marx, K. (1973). *Grundrisse: Foundation of the critique of political economy*. London: Penguin Books
72. Marx, K. (1976): *Capital: A Critique of Political Economy, Volume I*. Penguin Harmondsworth, London.

73. Mills, Edwin S. (1970): Urban Density Functions, *Urban Studies*, Vol.7, No.1: 5-20.
74. Morris, Douglas E (2005): *It's a Sprawl World After All*. Canada: New Society Publishers.
75. Muth, Richard F. (1985): Models of Land-Use, Housing, and Rent: An Evaluation, *Journal of Regional Science*, Vol.25, No.4: 593-606.
76. Thomas, D. R. (2012). *Urban Growth Patterns and Effectiveness of Metropolitan Urban Service Areas in Woodbury, Minnesota*. A MSc Thesis, Minnesota State University, Mankato, USA.

فصلنامه معماری و محیط‌ساز

دوره ۱، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۲
<https://sanad.iau.ir/journal/jsae>
شاپا الکترونیکی: ۰۸۹۲-۲۹۸۱

مقاله پژوهشی

سیر تحول تئوری برنامه‌ریزی شهری پارادایم پسا ساختارگرایی و تدوین اصول نظریه با تاکید بر اجماع موثر (افتراق) در شهر شیراز

سمیه رودکی: دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب، تهران، ایران
نیما موهبتی: استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب، تهران، ایران
مهرنوش حسن زاده: استادیار گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد واحد تهران جنوب، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۲ صص ۵۵-۷۶ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۹

چکیده

برنامه‌ریزی از آغاز به عنوان یک علم پوزیتیویستی و بر مبنای اصالت ثبات و هستی‌شناسی جوهری بنیان گذاشته شده است و در مواجهه با درهم‌بافتگی‌ها و تحولات نظام‌های شهری با مشکل مواجه می‌شود. نظریه‌های فلسفی مایلند که برکنش بدون توجه به فضا تاکید کنند در حالی که گرایش یا نظریه‌های شهرسازی و معماری بر آن است که فضا را در فقدان کنش جمعی خودانگیخته ساکنین ترسیم نمایند. بنابراین فاکتور بنیادی در تحلیل مسائل شهری آگاهی از چگونگی فرایند تولید شهر در قالب نظریه پوزیتیویسم و سیر تحول نظریه‌های دخیل در طرح‌های توسعه شهری است، چرا که شهرهای ایران به طور عام و شهر شیراز به طور خاص «به خودی خود» وجود نداشته است، بلکه در متن طرح‌های جامع و تفصیلی برگرفته از کشورهای غربی تولید شده است. طرح‌هایی که مشارکت صرفاً در آن‌ها صورتی است. هدف پژوهش حاضر، ارائه نظریه مبتنی بر مبارزه برای به رسمیت شناخته شدن و احترام و ارزش و اعتبار هویت‌هاست تا همه کنشگران فرصتی برابر برای مشارکت در سازمان‌دهی و سیاست‌سازی زندگی مشترک خود داشته باشند. مسئله این پژوهش رمزگشایی سازوکارهای موثر بر شکاف‌های طبقاتی، شکل‌های مختلف آگاهی و از همه مهمتر، بر باد رفتن نیروی سترگ وجدان در شیراز است. نتایج حاصل از پژوهش، تبیین اصول اجماع در برنامه‌ریزی شهری شیراز است که بر مبنای نظریه دیالکتیک اجماع، باید فضای شهر شیراز به سمت تغییر فضای محسوس (فضای کنش‌ها و زندگی روزمره)، فضای معقول (تجلی نهاد‌های مدنی و نظام مالی) و تغییر فضای زیسته (فضای ارگانیک مبتنی بر هستی و تعاملات) نشانه‌گذاری و معنا یابد. بنابراین در این تحقیق به صورت ترکیبی از روش‌های پدیدار شناسی، تحلیل محتوا و قوم‌نگاری استفاده شده است. پژوهش درصدد پاسخ گویی به سوالات زیر است:

۱- شکل‌گیری فضای انتزاعی حاکم بر طرح تفصیلی متأثر از چه جریان‌هایی است؟ ۲- پیامدهای عمده فضای انتزاعی طرح تفصیلی بر شهر شیراز چگونه است؟ ۳- فضای مطلوب برای شکل‌گیری اجماع موثر چگونه شکل می‌گیرد؟

واژه‌های کلیدی: سیر تحول، تئوری پسا ساختارگرایی، اجماع موثر، افتراق.

استناد: رودکی، سمیه؛ موهبتی، نیما؛ حسن زاده، مهرنوش. (۱۴۰۲). سیر تحول تئوری برنامه‌ریزی شهری پارادایم پسا ساختارگرایی و تدوین اصول نظریه با تاکید بر اجماع موثر (افتراق) در شهر شیراز، فصلنامه معماری و محیط پایدار، سال ۱، شماره ۴، شیراز، صص ۵۵-۷۶.

مقدمه

برنامه‌ریز به دلیل عدم فهم انضمامی (فلسفی) فضا، فاقد توانایی در جهت‌دهی مقیاس برنامه‌ریزی به سمت زندگی افراد و بیشتر منجر به راهکاری مقطعی می‌شود. هر تلاش جدی برای ساختن جامعه مدنی عملاً یکی از دو نتیجه زیر را به بار خواهد آورد: یا تفاوت اجتماعی از طریق ادغام در هنجاری رسمی سرکوب می‌گردد، یا این تفاوت از طریق جداسازی فضایی نمود عینی می‌یابد. مشکلات ناتوانایی شهرسازی پست مدرن در ارائه زمینه یا ابزاری کافی که برای مقابله جمعیت مردمی با قدرتی سرکوبگر است. در این مقاله تاکید می‌کند که وظیفه برنامه‌ریزی شهری، ذاتاً ساختن اجتماعی است در بطن آن می‌توان گفت گرایش به بازاندیشی نظریه‌ای است از خلال آن ضمن به حساب آوردن به حاشیه رانده‌ها با گستره متنوعی از گفتمان‌ها، زیست جهان‌ها، ارزش‌ها و ذهنیت‌هایی است که بر برنامه‌ریزی تاثیر می‌گذارند و به ساختار قدرت در سطح سیستم متصل می‌شوند. با تجزیه این عوامل و شناسایی مجموع آن‌ها به عنوان عوامل موثر در مناسبات ارتباطی مشارکت کنندگان می‌توان عوامل تاثیر گذار بر فرآیندهای تصمیم‌سازی را که پیش از این رویت پذیر نبودند، مهیای مشاهده کرد (ترکمه، ۱۳۹۵). اهمیت و ضرورت مسئله اینجاست که تاکنون اندیشمندان از تجمیع نظریه‌ها و یکپارچه کردن آنها برای دستیابی به نظریه یا رویکردی مفهومی که به خوبی تبیین‌کننده تأثیرات قدرت باشد، غفلت ورزیده‌اند. حتی اگر در مواقعی نیز تلاشی برای دسته‌بندی و یکپارچه‌سازی مفاهیم نظری صورت گرفته، فقط به صورت ذهنی بوده و روش شناسی مشخصی را در برنمیگرفته است. مسیله این نیست که چگونه بتوان به اجماع عقلانی رسید، بلکه این است که احساس‌ها و عواطف را بتوان به سمت قالب‌هایی از (انگاره‌های دموکراتیک) حرکت داد که بتواند آن چه را که گنشگران آن را امپریالیسم می‌خوانند به معارضه بکشند (جباری دارستانی، ۱۳۹۱).

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

برنامه‌ریزی به مثابه یک فعالیت اجتماعی یک بر ساخته است. اداره و قدرت در شکل دادن آن نقش دارند. این فعالیت مبتنی بر ارزش‌هایی است که یکباره و به شکل استعلایی ایجاد نشده است. بنابراین پیش از معرفی هر فکر یا مکتب برنامه‌ریزی باید دو سوال پرسید: اول، زمینه‌های اجتماعی تقوا و ظهور و رشد آن اندیشه چه بوده و چیست؟ دوم، آن اندیشه چگونه می‌تواند بر وضع موجود ما اثر بگذارد؟ راه امکان‌پذیر آن چیست؟ لذا در ادامه سیر تحول هر یک از پارادیم‌ها بررسی می‌شود.

انتقادات به ساختارگرایی در برنامه‌ریزی و گذار به پسا ساختارگرایی: مهم‌ترین انتقاد به اصل ساختارگرایی مبنی بر غلط بودن تحلیل‌گر و آزاد بودن او از ساختارها می‌باشد. این در حالی است که وقتی شهرسازان، شهر را تحلیل می‌کنند، تصورات، توصیف‌ها و برنامه‌های آن‌ها، چشم‌اندازهای جانب‌دارانه و گزینشی هستند. توصیف‌ها و گفتمان‌ها لزوماً تحت تاثیر قدرت هستند و ارائه هر گونه بازنمایی از فضا، الزاماً همراه با انتخاب یک تصویر از میان گزینه‌های متکثر است و این به معنای حذف دیگر گزینه‌ها و تلاش برای دست یافتن به یکسانی و بازنمایی‌ها می‌باشد. به عنوان مثال انتقاد دیگری که به ساختارگرایی در برنامه‌ریزی وارد می‌شود، وابسته دانستن همه انواع ارتباط و تعامل به فاصله فیزیکی، همراه بی توجهی کامل به زمان و یا توجه صرف به زمان در مفهوم نیوتونی خطی و تک جهت‌آلود است (استروفسکی واتسلاف، ۱۳۷۸).

برنامه‌ریزی پیش از دهه ۷۰ م و ادراک مطلق از فضا: اصلی‌ترین ویژگی‌های ادراک مطلق از فضا، تجرد و ثبات فضا هستند. در این رویکرد فضا به عنوان ظرف و یا بستری ثابت برای بروز همه فرآیندهای طبیعی شناخته می‌شود که موجودیت این فضا از محتوای آن مستقل است و ساختاری ثابت دارد که رخدادها در چارچوب آن ثبت و ترسیم می‌شوند. یکی از مهم‌ترین مفروضات برنامه‌ریزی قبل از دهه ۷۰ درباره فضا، این فرض تقلیلی‌گر است که شهرها و مکان‌ها می‌توانند بدون هیچ مساله‌ای، به عنوان ابژه‌های مجرد، منسجم، واحد و مادی در نظر گرفته شوند (جعفری، ۱۳۹۵). در این رویکرد فضا و زمان چیزی بیشتر از ظرف‌های بیرونی و بی طرفی که زندگی انسانی در آن رخ می‌دهد نیستند. فضا به عنوان عرصه‌ای خالی در نظر گرفته می‌شود که در آن ارتباطات فضایی و فرآیندهای فضایی که شهرها را شکل می‌دهند. به نمایش درمی‌آیند. شهرها به عنوان بخش‌های ویژه‌ای از فضا دیده می‌شوند که دارای مرز کاملاً بسته و جدا شده از مناطق روستایی و سایر مناطق هستند. بیشتر برنامه‌ریزان این دوره در این عقیده مشترکند که متغیرهای کالبدی و محلی، تعیین‌کننده کلیدی رفتار اجتماعی و اقتصادی و رفاه اجتماعی می‌باشند. محوریت مطلق بودن فضا و خطی بودن زمان در اندیشه برنامه‌ریزی مدرن، با باور به ایستایی و ثبات مسائل فضایی و شهری گره خورده است. در مقابل، باور به اصالت تغییر، در کنه فرض‌های پسا ساختارگرایانه در حوزه فضا ریشه داشته و شیوه دوم ادراک فضا- زمان در ارتباط است (Talen, 2009)

ریشه‌های پسا ساختارگرایی در فلسفه پویشی و هستی‌شناسی شدن: هستی‌شناسی متناظر با فلسفه پویشی و فرآیندی، هستی‌شناسی "شدن" نامیده شده است، که در مقابل هستی‌شناسی جوهری مطرح می‌شود. در فلسفه پویشی، تقدم و اهمیت با "شدن" است نه "بودن" و تفاوت در مقابل هویتی ثابت، و زمان و موقتی بودن در مقابل موقعیت‌های ساده فضایی تقدم و برتری دارند. باور به اصالت تغییر، هسته مرکزی فلسفه پویشی می‌باشد که در کنار پسا ساختارگرایی، سرسخت‌ترین منتقدان به مدیریتته بوده و هر دو ریشه‌های نظری پسامدرنیسم محسوب می‌شوند. فلسفه پویشی و پسا ساختارگرایی، شباهت‌های مهمی دارند که بر ویژگی‌های پسا ساختارگرایی در شهرسازی تاثیر قابل توجه داشته است (ژلنیتس، ۱۳۹۶).

کثرت‌گرایی، گذر از متافیزیک حضور به پویشی و به رسمیت شناخته شدن تکثر معناها، روایت‌ها و دانش‌ها

پسا ساختارگرایان بر تنوع و جاری بودن ارتباطاتی که میان ایزه‌ها (نشان داده شده) و کلمات (نشان دهنده) وجود دارند، تاکید می‌کنند. معنا در حال تغییر بوده و ثابت نگه داشتن آن امکان پذیر نیست. حقیقت در مفهوم پسا ساختارگرایانه آن با تفسیر جایگزین شده و بی طرفی با ذهنیت‌های متکثر جایگزین می‌گردد. پسا ساختارگرایی، مخالف روایت‌های غالب بوده و تاکید بر واسازی تک روایت‌ها داشته و مدافع هویت‌های متکثر می‌باشد. هدف دریدا از واسازی، پرده انداختن از ریشه دار بودن خود پوزیتویسم در زبان و نشان دادن شیوه‌هایی بود که زبان، پایدار کننده روابط قدرت موجود می‌باشد. لذا واسازی دریدا، توجه مطالعات فضایی پسا ساختارگرا را به گروه‌های اجتماعی فاقد قدرت و محروم و نیز روابط قدرتی که به طور نظام مند، گروه‌های اجتماعی را به حاشیه رانده بودند جلب می‌نماید (ستاری، ۱۳۹۴). همچنین در برنامه ریزی پسا ساختارگرا، تعمیم‌های جهان شمول درباره فرم‌های شهری مطلوب که در پارادایم پوزوتویسمی رایج بودند، با فهمی کامل که از ارتباط میان فرآیندهای اجتماعی و فرم شهری، فهمی که کثرت گرا، چند ظرفیتی و حساس بودن به فرهنگ‌ها باشد، جایگزین می‌شود. این امر منجر به تحول درباره دانش قابل قبولی برای برنامه‌ریزی شده است. در این فرآیند، مشارکت‌کنندگان بر روش‌های متعدد برای فهم مسائل متکی هستند. این روش‌ها همگی ذیل انواع برنامه‌ریزی مشارکتی، از مباحثه رسمی تا قصه گویی و نقش بازی کردن، به رسیدن به فهم مشترک از مساله و پیامدهای هر انتخاب برای گروه‌های مختلف کمک می‌نماید. البته چگونگی کاربست روش‌های مشارکتی در درون معرفت‌شناسی پسا ساختارگرا، چالش‌های خاصی داشته و منجر به تحولات جالبی در روش‌های مشارکتی، مثلاً شکل‌گیری مشارکت جاری و باز گذاشتن پروژه‌ها و نظریه اجماع شده است (احمدی، ۱۳۸۴).

فراباشندگی، فرا تجربه بودن است که با متافیزیک لوگوس محور و مفروضات پوزوتویسم همخوانی دارد. این مفهوم در برابر درون‌باشندگی یا درون‌ماندگاری مطرح می‌شود که با متافیزیک پویشی و مفروضات پسا ساختارگرایی متناسب است. برای فهم موضوع در بستر شهرسازی، با حدسی از اغماض می‌توان فراباشنده را متضمن مفاهیم "مطلق" "بی‌نهایت" و "خود علت" در نظر گرفت و در مقابل درون‌باشنده را با مفاهیم "نسبی" "محدود" "مشروط" و "وابسته" مرتبط دانست. مفاهیم فراباشنده نظم فضایی، در عمل همان تصویر یوتوپایی از آینده مطلوب هستند. نظامی که در آن تصور می‌شود چیزی وجود دارد که صحیح و مستقل است و از نمونه‌های منفرد فراتر می‌رود. ایده شهر خوب برنامه، طرح، فرآیند و ... ایده آل که تدوین برنامه‌ریزانه به عنوان باز نمود عملی آن تصویر متعالی، محقق می‌شود. شهرسازی پسا ساختارگرا نیازمند امتزاج این دو سطح از فضا یعنی سطح درون‌باشندگی و سطح سازمان‌دهی (فراباشنده) در قالب یک برنامه‌ریزی چند سطحی است. سه اثر برای در هم بافتگی شهری معرفی می‌کند که هر سه، نوعی از عدم شناخت پذیری هستند و عبارت از: ۱- غیر قابل شناخت بودن سیستم به گونه‌ای که موجود است، ۲- غیر قابل شناخت بودن آثار مداخله ۳- غیر قابل شناخت بودن وضعیت بهینه آینده؛ (Hegel, G. W. 2010). کثرت‌گرایی در درون بستری اتفاق می‌افتد که به آن فضا گفته میشود و مستلزم ساخت فضا، اجماع بین کنشگران است.

فضا به طور مستقل وجود نداشته، و دائماً در حال بازآفریده شدن و باز مورد مذاکره قرار گرفتن توسط کنشگران است، از طرف دیگر زمان هم به سادگی و به طور مستقل وجود نداشته و مثل فضا بعد کالبدی زمان هم به طور دائمی در حال بازآفریده شدن و باز مورد مذاکره قرار گرفتن از طریق کنش انسانی است. (لفور، ۱۳۹۵: ۵۹-۵۸). فضاها از مجموعه ارتباطات پیچیده‌ای تشکیل شده‌اند، بنابراین هرگونه ثبات فضایی باید به عنوان یک حالت ویژه تلقی شود، چیزی که باید در برابر تغییر مداوم و بی‌ثباتی به آن دست یافت. فضا، به گونه‌ای ارتباطی ساخته شده است و این بدین معناست که فضا و زمان، هیچ ساختار تعینی و جبری ندارند و در عوض، ساختار، اثر و نتیجه‌ای از ارتباطات است که دائماً در حال تغییر می‌باشد. در هم بافتگی مفهوم فضا - زمان ارتباطی، شاید به بهترین شکل در این جمله هیلبر، دیده می‌شود: فضا یک فعل است به معنای در مکان رخ دادن. فضا یک فرآیند یا کنش یا رخداد است. فضا - زمان انعطاف پذیر و خم شونده است. خم شدن و تا خوردن مفاهیمی هستند که دلوز به حوزه مطالعات شهری وارد نموده است. دلوز و گاتاری جهان را به عنوان کالبدی از فولدها و

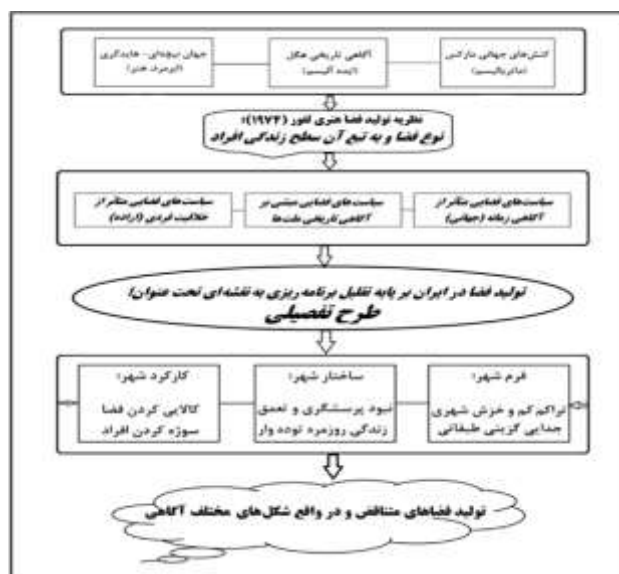
سطوح بی نهایت که از طریق فضا زمان فشرده شده و در هم پیچ و تاب خورده و پیچیده شده است. ادراک می‌کنند و جهان را به عنوان زمینه‌هایی از تفاوت‌ها و لایه‌های می‌بینند. تا خوردن‌ها هرگز از پیش تعیین شده یا بدیهی نیستند و احتمالات جدید ایجاد می‌کنند. (Hirt, S. 2007). آرنت می‌نویسد: قدرت یعنی هرگونه امکان اینکه در یک رابطه اجتماعی، اراده خویش را حتی در برابر مقاومت از خارج نیز استوار باشد. (Harvey, D. 2009). وبر می‌خواهد بر وجود فرصت یا امکان اعمال اراده فرد بر دیگری تأکید بگذارد، فارغ از اینکه قدرت چه مبنایی داشته باشد. نکته‌ای که باید بدان توجه کرد این است که این فرصت اعمال اراده در عصر جدید همواره گره خورده است به همراه سازی عمل. یعنی اینکه اعمال قدرت همیشه به یک گروه یا جماعت پیوند می‌خورد و ابزارهای آن گسترده و زیادند: از زور عریان گرفته تا سخنوری، نمایش دانش، اجماع سازی، فریب نرم، توطئه و جز آن. قدرت ناظر است بر توانایی آدمی نه تنها برای عمل، بلکه برای انتقال عمل، قدرت هرگز خاصیت فرد نیست، بلکه به گروه تعلق می‌گیرد و فقط تا زمانی که افراد گروه با هم باشند، وجود خواهد داشت. وقتی گفته می‌شود کسی صاحب قدرت است، مراد عملاً این است که از طرف عده‌ای معین از مردم این قدرت (حال به هر طریقی) به او تفویض شده است که به نمایندگی آنها عمل کند. به محض آنکه گروهی که این قدرت از آنها سرچشمه می‌گیرد از میان برود، قدرت این شخص (یا نهاد) هم ناپدید می‌گردد. در اصطلاح جاری وقتی از مردی با قدرت یا شخصیتی با قدرت سخن گفته می‌شود قدرت را مجاز و به استعاره به کار می‌بریم. آنچه حقیقتاً و بدون استعاره منظور ماست نیرو است که در این مقاله به عنوان اجماع یاد می‌شود (سوجا، ۱۳۹۶).

اجماع موثر

مبانی نظری این رساله مبتنی بر «اجتماعی بودن فضا» و «در فضا بودن انسان» و تأثیر فضا بر هستی انسان‌ها، در چارچوب فهم تاریخی و زمان است. تلقی انسان به‌منزله اجتماعی بودن برعکس تلقی دکارتی، بر این مبنا استوار است که انسان و فضا (جهان)، دو امر مستقل و جدا از هم نیستند، و هستی انسان (سوژه)، در پیوند با جهان (اژه)، اثبات می‌شود. در واقع مفهوم در اجتماعی بودن فضا در راستای نقد سوژه‌کنیسیسم دکارتی است که بر مبنای آن، سوژه به‌عنوان امری یقینی اثبات می‌شود، اما وجود فضا و نقش آن خنثی تلقی می‌گردد. از این رو شهر، مجموعه‌ای از دیوارها، خانه‌ها، میادین، کوچه‌ها و موضوعی (اژه‌ای)، برای شناسایی نیست، بلکه امری آگاهی‌بخش، بیکران، اژه ناشدنی، قدسی و قوام بخش به زندگی ساکنان خود است، و شهروندان نیز صرفاً یک سوژه نیستند، بلکه سوژه بودن آن‌ها، وجودی است که به شهر گشوده است (Houlgate, 2013). فضای مطلق از بخش‌هایی از طبیعت ساخته شده بود که در محل‌هایی که به خاطر ویژگی‌های درونی‌شان انتخاب شده بودند (غار، قله کوه، چشمه، رودخانه)، قرار داشتند، ولی همین انتخاب و تقدیس آن‌ها، به زدودن آن‌ها از ویژگی‌ها و بی‌همتایی طبیعی‌شان انجامید. بدین گونه فضای طبیعی خیلی زود با نیروهای سیاسی اشغال و چنانچه انتظار می‌رفت، معماری، محلی را در طبیعت انتخاب و به وسیله یک میانجی نمادین (زیگورات، معبد آناهیتا، آتشکده‌ها، آپادانا و ...) آن را به قلمروی سیاسی (تخت جمشید، پاسارگاد، شوش، خدابنده، چاتان هیوک) تبدیل کرد. سپس نیروهای تاریخ برای همیشه طبیعی بودن را از بین بردند و بر ویرانه‌های آن فضای انباشت (انباشت همه گونه ثروت و منابع از جمله معرفت، فناوری، پول، اشیاء قدیمی، آثار و نمادهای هنری)، و در ادامه فضای انتزاعی را ایجاد کردند. فضای انتزاعی، جای فضای تاریخی را، که به‌رحال به‌عنوان شالوده فضاهای بازنمودی به حیاتش ادامه، ولی به‌تدریج نیرویش را از دست می‌داد، گرفت (لفور، ۱۳۹۴: ۸۵-۸۳). این فضا مهد انباشت، مکان ثروت، سوژه تاریخ و هسته فضای تاریخی از هم‌پاشیده است. فضا به سان یک کل، بخشی از شیوه مدرن شده تولید سرمایه داری و به‌منظور تولید ارزش اضافی به کار گرفته می‌شود. بافت شهری با شبکه‌های چندگانه ارتباط و مبادله‌اش، بخشی از وسایل تولید است. سیتی و تأسیسات گوناگونش (بنادر، ایستگاه‌های قطار و ...)، بخشی از سرمایه هستند. به‌بیان دیگر، هدایت پول به سوی زمین، ساخت‌وسازهای مسکونی، سوداگری زمین و «مستغلات»، چرخه «دوم» سرمایه را به وجود آورده‌اند، که نسبتاً مستقل از چرخه «نخست»، یعنی چرخه تولید صنعتی است. پیشرفت صنعتی شدن در سرمایه داری، فضای انتزاعی، یا فضای کمی شده را بر همه‌جا و همه‌چیز تحمیل کرده است (لفور، ۱۳۹۴: ۸۵-۸۳). به‌عبارتی دیگر، فضا در مرکز فرایند پیوسته اجتماعی و تاریخی قرار دارد که متضمن مبارزه بر سر معانی و ارزش‌هاست. جامعه با تولید فضایی مطابق با ماهیت خاص خودش، نه‌تنها شکل مادی اشکال ساخته شده متمایز را به خود می‌گیرد، بلکه خودش را نیز با تولید چنین فضایی بازتولید می‌کند (ترکمه، ۱۳۹۵: ۲۸۲). هر «وجود اجتماعی» که می‌خواهد «واقعی» باشد یا ادعا می‌کند که واقعی است، ولی نمی‌تواند فضای خودش را تولید کند، نوعی از ذهن‌گرایی خواهد بود، که قادر نیست از قلمرو ایدئولوژیکی یا حتی فرهنگی بگریزد، این وجود اجتماعی به سطح فرهنگ عامه سقوط، و دیر یا زود ناپدید و در نتیجه هویت، نام و هستی ضعیفش را از دست خواهد داد (لفور، ۱۳۹۵: ۸۸). انقلاب و ایده‌های تغییر زندگی، بدون پیوند با فضا ناموفق و معنای‌شان را در گذر زمان از دست خواهند داد، در سی که باید از ساخت‌گراهای دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ شوروی آموخت، این است که انقلاب و روابط اجتماعی جدید، فضایی جدید را اقتضا می‌کند. برنامه‌ریزان شهری شوروی ناتوان از تولید فضای سوسیالیستی، تنها

به بازتولید همان الگوی مدرن طراحی شهری و به گارگیری آن در زمینه‌ای متفاوت پرداختند (لفور، ۱۳۹۵: ۹۰). لذا منظور از اجماع مؤثر، تعمیم قدرت به تمام بازیگران شهری است که منطبق با شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی، تاریخی اجتماع باشد.

در پی سیاست‌های غیرضروری برای مردم و ضروری برای بقای سرمایه در چند دهه اخیر، به تدریج «فضای تولیدشده و انتزاعی»، جانشین «فضای مؤثر و انضمامی» و عامل تعیین کننده چرخه اقتصادی سکونتگاه‌های کشور از جمله شیراز شده است. روندی است هدایت‌شده که توسط حاکمیت ترغیب، تشویق و تا جایی پیش می‌رود که منافع مردم و حاکمیت در مقوله شهرنشینی و «زایاندن خود فضا» بر هم منطبق می‌شوند. دولت برای انجام امور کارگزاری، تصدی‌گری امور کارفرمایی و اعمال حاکمیت خود به پایگاه‌های شهری برای استقرار عناصر و عوامل خود نیازمند است (Thomas, D. R. 2012). به همین دلیل برای رسیدن به اهداف عملیاتی خود در هر سه حوزه، ناگزیر از تقویت و افزایش تعداد شهرها است. به طوری که تعداد شهرهای ایران طی دهه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ از ۶۱۴ شهر به ۱۰۱۸ شهر افزایش یافت. به عبارتی بهتر هر ۹ روز یک شهر در ایران پدیدار شد. از این رو وضع موجود فضای شهرهای کشور و شرایط کالبدی حاکم بر آن‌ها، نمودی از عمل طبقات اجتماعی در راستای بقای سرمایه است (آزموده، ۱۳۹۱). به نظر می‌رسد که گذر از زوال و نابرابری‌های موجود شهرهای ایران از جمله فقر، طرد اجتماعی، تبعیض جنسیتی، خشونت و انسداد اجتماعی (رفعیان و الوندی پور، ۱۳۹۴: ۲۶)، باید در همبودی با فضا باشد. چنین فضایی محصول چیزی است که به طور مادی تولیدشده است و در عین حال روی فرایندهای عمل می‌کند که نمی‌تواند خودش را از آن‌ها جدا کند، زیرا یکی از تولیدات آن‌هاست. در واقع فضای شهرهای کشور ایران «به خودی خود» وجود نداشته است، بلکه آن‌ها تولیدشده‌اند. چنین فضایی در پیوند با الگوهای کنش متقابل اجتماعی تولید، خودش را بر جامعه تحمیل و در نتیجه به مسائل و چالش‌های بسیار حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی شهرهای کشور شکل می‌دهد. چگونه چنین فضای اجتماعی را می‌توان درک و از وجود آن آگاه شد؟ بر این اساس مدل مفهومی تحقیق به شرح زیر است:

شکل ۱- چارچوب نظری تحقیق

جدول ۱- سیر تحول نظریه‌های اجماع

نظریه پرداز	نظریه	نوع اجتماع	ویژگی‌ها	نقد	شیوه مقاومت	دوره شهرسازی	ویژگی‌ها دوره شهرسازی
هابرماس	کنش ارتباطی	گفت و گویی عدالت بر اساس شمول ارتباطی و از طریق نهادهای دولتی محقق می‌شود	دموکراسی شورایی، کلی و جهان شمول، کلیت رویه ای تصاویری در هم بافته از اینکه جامعه چیست یا چه باید باشد. عینی و ملموس، یک نوع آرمان‌شهرگرایی و آینده‌گرایی را پس و پیش خود دارد، اما متکی به فراروایت عقلانیت است.	هر شرحی موجه از اجتماع باید دارای اهمیت اساسی مکان و وضعیت تجربی اجتماعی را تصدیق کند، نقص اصلی نظریه اجتماعی هابرماس این است که شرحی ایده آل و	مبارزه از طریق دموکراسی شورایی و میانجی‌گری نهادی	نوشهرسازی	امر کلی، جهان شمول، گرای، جبر گرایی کالبدی، عقلانیت فرآیندی

نظریه پرداز	نظریه	نوع اجتماع	ویژگی ها	نقد	شیوه مقاومت	دوره شهرسازی	ویژگی ها دوره شهرسازی
			نادیده انگاشتن وجه عاطفی انسان، میهن پرستی قانونی، دغدغه‌های هابرماس نشان دادن این است که انسجام اجتماعی در وضعیت دموکراسی لیبرال مدرن چگونه در ساز و کارهای مبادله زبانی جای دارد.	آرمانی از شرایط کنش افراد به دست می‌دهد و آن را از مکان انضمامی جامعه دور می‌کند. از طرد درونی غافل است (تفارق)			
یانگ	خودگردانی سیاسی و خودپروری یعنی توانایی مشارکت در تعیین کنش خود و نیز تعیین شرایط کنش خود را داشتن متضاد آن عبارت از: دست سلطه	گفت و گویی	فردگرایی لیبرال، همبستگی تمایز یافته شورایی، تنوع و تفاوت اجتماعی، سیاست تفاوت (اهمیت فضای عمومی)، تصاویری در هم بافته از اینکه جامعه چیست یا چه باید باشد. هابرماس و یانگ هر دو صرفاً متمایل به تایید امکانات محدود ساختن اجتماعی محلی هستند، ولی حوزه کلیه شان به سمت طراحی و تشویق تکثرگرایی اجتماعی و خودگردانی است، فضای عمومی ماهیت عامه فهم بودن نوشهرسازی، ماهیت عامه فهم بودن نوشهرسازی، فضای عمومی، توجه به محیط مادی به عنوان یک خیر مشترک، اجتماع از وفاق در باب دغدغه های مشترک حاصل می‌آید، باور به توانایی گفت‌وگویی عمومی برای فراتر رفتن از خواسته‌ها و دیدگاه های فردی	ساختن دموکراسی بر اساس الگوی کنش ارتباطی، مبارزه برای عدالت اجتماعی را به مطالبه‌ی جایی در میز مذاکره تقلیل می‌دهد چرا که شرایط مباحثه از پیش به نفع صاحبان قدرت و منافع سوگیری شده است	مبارزه از طریق دموکراسی شورایی و میانجی‌گری نهادی	نوشهرسازی	کانتکست تاکید بر خود مختاری محلی. می‌کوشد که با نابرابری‌ها و نابسامانی‌های سیستمیک شهری مقابله کند.
نانسی	اجتماع بیکار	تکین	مختل کردن اسطوره ی گفتار، از هر الگوی زبانی‌ای که به عنوان استدلالی عقلی یا وفاق درک شود، فاصله دارد، گفت و گو نه وظیفه ای دارد و نه کارکردی بلکه ذاتی تکین است، پیوند میان زبان و اجتماع بدون محتوا، واژه ی شهر به عنوان هم‌ظهوری	از ارائه شرحی موجه در خصوص نحوه‌ی مداخله یا حضور فضا و مکان در اجتماع واقعی فرو می‌ماند. اولین مفهوم نامتعیین باقی می‌ماند و عمدتاً بر اساس آنچه که نیست یعنی به صورت سلبی تعریف می‌شود دوم به نظر می‌رسد که به منابع مقاومت و کنش سیاسی از طریق کنش جمعی توجه چندانی نمی‌دهد. مخلص کلام اینکه در گفتگوی تکین هیچ مباحثه‌ای که مبتنی بر درک مقابل متقابل باشد، وجود ندارد.	مبارزه از طریق نوعی میانجی باوری نامتعیین	شهرسازی پست مدرن	تمرکز جزئی
آگامبن	اجتماع آینده	تکین	تکینگی را می‌بایست در تقابل قاطع با هر نوع هویت اجتماعی خواه فردی، جمعی و طبقاتی درک کرد. تنها از رهگذر ارتباطش با یک ایده که همانا	در مورد اجتماع تکین نانسی و آگامبن به نظر می‌رسد هیچ چیز بیشتر از فهرست از آنچه اجتماع		شهرسازی پست مدرن	برجسته کردن امر تکین و قیاس‌ناپذیر در بافت‌های تاریخی شهری

نظریه پرداز	نظریه	نوع اجتماع	ویژگی ها	نقد	شیوه مقاومت	دوره شهرسازی	ویژگی ها دوره شهرسازی
			کلیت امکاناتش می باشد تعیین می باید، پیوند میان زبان و اجتماع، بدون محتوا، واژه‌ی شهر به عنوان اردوگاه پیکربندی کاپیتالیستی امر اجتماعی که مبتنی بر تولید است از خلال زوال زبان منجر به انحلال اجتماع تکمیل می گردد. آگامبن معتقد است ضرورت توسعه سرمایه داری همه ملت های کره ارض را به سوی سرنوشتی مشترک سوق می دهد، سرنوشتی که عبارت است از بیگانه سازی همگان از هستی زبان یا زبانی بودن، جدا کردن همه مردم از مسکن حیات ایشان در زبان	نیست ارائه نمی کند، این نقد تا حدی درست است اجتماع تکین تاکید می کند که اجتماع در هر وضعیتی از پیش موجود است، اجتماع گفتگویی معیاری برای ادغام یا شمول و مکانیسمی برای ارتباط به لحاظ اجتماعی عادلانه ارائه می دهد. در حالی که اجتماع تکین اصرار می ورزد که همه افراد می بایست به یک معنا از آغاز در اجتماع به حساب آیند یا در اجتماع گنجانده شوند.			ارایه بسترهای مادی است که در آن ها تاریخ و پیوندهای مشترک به طور جمعی مجال ظهور و بروز یابند.
مایکل دیر		تکین	شهر پست مدرن تغییر و جهشی عاملانه است که از سوی دولت بروکراتیک و جامعه مدنی شرکتی، پدید آمده است.	به جای اینکه ما را در شناخت ساز و کار جدایی اجتماعی و به دست دادن منابع و روش هایی برای مقاومت در برابر آن ها یاری کند، هم در عمل و هم در نظر، بر حس بیگانگی و بی قدرتی جمعی می افزاید.		شهرسازی پست مدرن	
روسی		تکین	اهمیت شهر سنتی اروپایی به عنوان تجسم و منبع تاریخ و خاطره جمعی، درک مناسب میان رفتار انسان و محیط طبیعی، بازیابی معنای تکینگی شهر به عنوان یک اثر هنری، تکینگی شهری از دل هم پیوندی ترکیب محیط طبیعی، رخداد های شهری و خاطرات جمعی، تکینگی شهری از امری مشتق شده که مقدم بر هر گونه ساختن است. فرآیندی دیالتیکی	به جای اینکه ما را در شناخت ساز و کار جدایی اجتماعی و به دست دادن منابع و روش هایی برای مقاومت در برابر آن ها یاری کند، هم در عمل و هم در نظر، بر حس بیگانگی و بی قدرتی جمعی می افزاید.		شهرسازی پست مدرن	
هایدگر	هستی و زمان زمان زیسته	-	زبان امری کلیدی است، برداشت غالب از زمان به عنوان ابزار فهم			شهرسازی دیالتیکی	
لیوتار		افتراقی	صرفا امری عقلی، مستعد اجتماعی درباره امر عمومی هستند، جامعه فاقد سلسله مراتب، زبان، رابطه یکطرفه با فرم زندگی دارد	اجتماع افتراقی با نگرش هابرماس مبنی بر حفظ و نگهداری جامعه مدنی سرزنده همراه است ولیکن دیدگاه او در باب قوانین جهان شمول تصمیم گیری عقلانی را بر نمی تابد.			دیالکتیک کلی / جزئی آرمانشهرگرایی دیالکتیکی هم راهی است برای پیوند دادن مسائل اجتماع محلی به مبارزه ای گسترده تر علیه سرکوب و نابرابری، و هم خواست عدالت اجتماعی را

نظریه پرداز	نظریه	نوع اجتماع	ویژگی ها	نقد	شیوه مقاومت	دوره شهرسازی	ویژگی ها دوره شهرسازی
							<p>در قالب تلاش برای تغییر محیط مادی بی‌واسطه دنبال کردن، بدون آنکه جنبش به سوی جهانشمول شدن پیش برود، کنش اجتماع قادر به مبارزه با علل عمیق‌تر و سیستمیک‌تر بی‌عدالتی نخواهد بود. اما این بدان معنا نیست که اجتماع افترااتی به آن نوع کلیتی که در الگوی گفتگویی مطرح شده، عدول می‌کند. در آرمانشهرگرایی دیالکتیکی، کلیت از قوانین اجماع سازی منبعث نمی‌شود، بلکه از "سویه و لمحہ ی داوری سیاسی، تعهد و پراکسیس مادی" ناشی می‌شود. به عبارت دیگر، در آرمانشهرگرایی دیالکتیکی کنش‌های جمعی (محلی) معنایی فراتر از بستر بی‌واسطه شان به خود می‌گیرند.</p>
تیلور	اجماع متکثر یا تکثر اجتماعی، جامعهٔ چندفرهنگی	افتراقی	<p>دارای سطح طبیعی به علاوه الهیات است. سطح طبیعی از تفارق در عین پذیرش این تفارق و ارج نهادن به آن توسط افراد سخن می‌گوید و سطح الهیاتی از یک نظم برین که مافوق همه تفارقه‌ها و محل اجماع است و تنها با چشم خدا قابل رؤیت است. از جنس نامرئی و رؤیت ناپذیر. وفاق کلان تیلوری معطوف به زمان حال است. مبنی بر نوع دوستی و تا حدی اضافه کردن عنصر عاطفه به لیبرالیسم است. آزادی را مفهومی عقلی که تنظیم کننده کنش انسانی و هیچ گاه نمی‌تواند به سان ابژه ای واقعی در دنیای تجربی پدیدار شود</p>			شهرسازی دیالتیکی	
موفه	صرفاً امری عقلی		<p>آگونستی اختلاف صرفاً محدود به تکثر احزاب سیاسی یا مواضع ژئوپلیتیکی نیست بلکه متضمن اختیار محلی و تکثر عمیق در جامعه مدنی، رابطه میان آزادی و قانون ضروری نیست بلکه صرفاً یک اتصال تاریخی اتفاقی است.</p>				

نظریه پرداز	نظریه	نوع اجتماع	ویژگی ها	نقد	شیوه مقاومت	دوره شهرسازی	ویژگی ها دوره شهرسازی
			به نهادهای دولتی مرتبط با افراد و گروه هایی که در سطح مردمی فعالیت می کنند مشروعیت بیشتری می دهد. ویژگی اجتماع افتراقی نخست اندیشیدن به دموکراسی به عنوان یک شکل خاص زندگی و دوم سیاست حزبی ملی رایگان ابزار مشروع برای سازماندهی و تنظیم مخالفت دموکراتیک دانستن				
هاروی	تولید فضا	اجتماع افتراقی	محیط مصنوع و حیات جمعی به طور متقابل و دوسویه تعیین کننده و برساننده یک دیگراند. فرم فضایی توانایی ایجاد مستقیم برخی پروسه ها و خصلت های اجتماعی را دارد.			آرمانشهر گرای دیالتیکی	
جیمسون	ترسیم ادراکی	اجتماع افتراقی	جیمسون به تمایزی اساسی میان آرمانشهر در مقام برنامه و آرمانشهر در مقام انگیختار اشاره می کند. اولی که "آرمانشهر گرای سیستمیک" هم خوانده می شود، شامل برنامه ها و کنش های سیاسی انقلابی، طرح های مربوط به کلیت های فضایی نوین، و آن گروه های آرمانی خودآگاهی اند که از نظم اجتماعی فاصله گرفته اند و به اصطلاح- اجتماعات ارادی نام دارند، اما انگیختار آرمانشهری برعکس به نظریه اجتماعی و سیاسی راجع است؛ برای مثال حتی زمانی که یک نظریه و مخصوصا زمانی که- گرایش رئالیستی دارد و میخواهد از آنچه آرمانشهری است بهره یزد؛ به همین سیاق می توان به (منش آرمانشهری در) اصلاحات لیبرال و سوسیال دموکرات اندک افزا (که عموما نماینده ی تغییر گسترده در کلیت اجتماعی هستند) اشاره کرد.			آرمانشهر گرای دیالتیکی	

با توجه به سیر تحول مفهوم اجتماع (جدول ۱)، می توان مواردی که در جامعه ایران و شهر شیراز کمتر مورد توجه قرار گرفته است شناسایی کرده و با توجه به ماهیت فضای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهر شیراز به آن تعمیم داد.

مواد و روش تحقیق

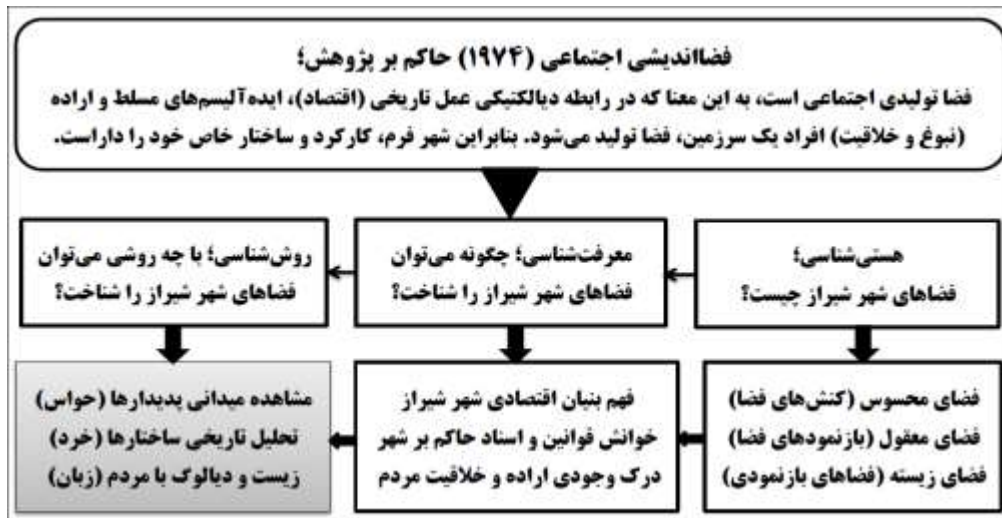
با شناخت مرکز ثقل کنش های روزمره شیراز (جریان های اقتصادی)، آگاهی از نقشه های کدگذاری و قوانین حاکم بر شیراز (ساختارها) و همچنین زندگی با مردم شهر می توان فضاهای شیراز را تحلیل کرد و سپس ساز و کار تصمیم گیری در آن را باز شناخت. شناخت فضای شیراز منوط به حضور پدیده شناس در شهر (بهره گیری از حسیات پنج گانه)، مطالعه تاریخ اندیشه از جمله آثار متفکرینی چون حافظ، هگل، مارکس، شوپنهاور، هایدگر، ویل دورانت، لفور، شایگان، هاروی و ... همچنین زندگی با مردم شهر دارد. بنابراین در این تحقیق به صورت ترکیبی از

روش‌های پدیدارشناسی، تحلیل محتوا و قوم‌نگاری استفاده شده است، در این مقاله پس از مطالعه اسناد و استخراج اصول تولید فضای پاساژگر (بررسی نظریه‌های مربوط به اجماع) و بررسی فضای شهری شیراز که در بالا روش آن بیان گردید، اصول نظریه منطبق با فضای شهر شیراز بیان می‌گردد.

جدول ۲- روش شناسی فضای شیراز در چارچوب چرخش معرفت‌شناسی به سمت فضا

مشاهده میدانی پدیدارها	تحلیل ساختارها	فهم وجودی (نژاد/خون) مردم
حواس	خرد	زبان/قلب
هستی پدیده‌ها	تخصص انضمامی پژوهشگر	محصور بودن انسان در زبان
رابطه بصری و میدانی پژوهشگر با فرم‌ها و کنش‌های شهر شیراز	رابطه استدلالی پژوهشگر با نقشه کدگذاری حاکم بر شیراز	رابطه هستن درجهان کارشناس شهرداری با شهروندان شیراز
پدیدارشناسی	تحلیل تاریخی محتوا	قوم‌نگاری (سطح آگاهی سوزها)

مأخذ: مطالعات اسنادی نگارنده

شکل ۲- رابطه نظریه اجتماعی فضا با روش‌شناسی پژوهش مأخذ: نگارنده، ۱۴۰۱

بحث و ارائه یافته‌های تحقیق

از سه جنبه مختلف شهر شیراز در جریان گذار از ساختار گرایی بررسی می‌شود: ۱- مدیریت شهری ۲- اقتصاد و اجتماع شهر شیراز

جامعه مدنی؛ مدیریت شهری انتزاعی از منظر وظایف و مسئولیت‌پذیری و نقش اجماع

بررسی مبتنی بر پدیدارشناسی شورای اسلامی شهر شیراز در ۵ سال اخیر، حاکی از متعین نشدن این شورا از جنبه مدنی در شیراز دارد. شورای اسلامی شیراز در متن «فضای معقول ملی» و بدون دخیل بودن هرگونه «فراروایت جهان‌شمول»، دچار نوعی روزمره‌گی و ذهنی‌گرایی شده است. در واقع می‌توان گفت که وظایف و مسئولیت‌پذیری شورای شهر در ایران در حوزه برنامه‌ریزی شهری و به تبع آن در حوزه زندگی افراد، در قیاس با شورای شهر سایر کشورها ناچیز می‌باشد. اصلی‌ترین دلیل چنین مسئله‌ای را باید در تغییر جهت وظایف قانونی شورای اسلامی به سمت انتزاعی شدن در بستر "ساختار متمرکز" کشور دانست. در صورتی که روح قانون اساسی مبتنی بر «رأی مردم» حکایت از اداره امور محلی به دست شوراها دارد و «حقوق دانان» نیز وظیفه شورا را یکی از مصادیق بارز عدم تمرکز اداری و سپردن امور مردم هر منطقه به دست نهادهای مدنی می‌دانند. اما قانونی اساسی در متن قوانین اصلاحی شورای شهر توسط مجلس، در سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۲ و ۱۳۸۶ تغییر کرده و جایگاه شورا در امور مدیریتی شهر کاسته شده است. به‌زعم مدنی‌پور (۱۳۸۱) دولت‌های پس از انقلاب اسلامی از پذیرش یک نظام دموکراتیک مدیریت شهری که در آن شهرداری و شورای شهر، مشروعیت و اختیار را نه از دولت مرکزی بلکه از شهروندان کسب می‌کند، سرباز زده‌اند. همچنین اطهری (۱۳۸۶)، معتقد است که برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در ایران دچار نازایی شده است. محدودیت‌ها و چالش‌های شورای اسلامی در قالب قوانین موجود به شرح زیر است:

جدول ۳- شرط‌های مربوط به وظایف شورای اسلامی شهر در حیطه مدیریت شهری

وظایف	شرط‌ها
انتخاب شهردار	انتصاب با حکم وزیر کشور یا استاندار
تصویب آیین‌نامه‌های پیشنهادی شهرداری	با رعایت دستورالعمل‌های وزارت کشور
همکاری با شهرداری در تعیین محدوده شهر	با تأیید وزارت کشور و وزارت راه و شهرسازی
تصویب بودجه شهرداری	با رعایت آیین‌نامه مالی شهرداری‌ها

مأخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۱

جدول ۴- تاریخ تصویب طرح تفصیلی شیراز در نهاد مدنی شورا و انتزاع بوروکراتیک دولتی

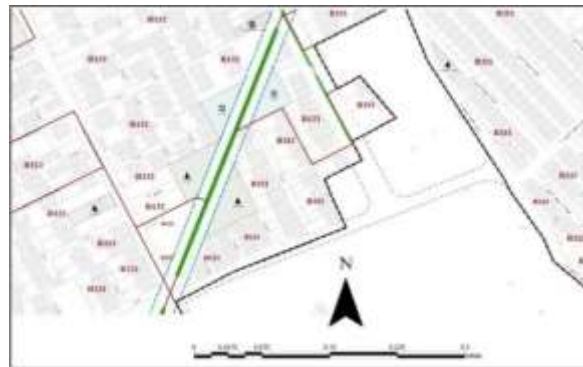
شرح	مرجع تصویب	تاریخ
۱	قرارداد تهیه طرح	۱۳۸۶/۰۶/۲۰
۲	تأیید طرح در نهاد مدنی شورا	۱۳۸۹/۳/۱۹
۳	تصویب طرح در کمیسیون ماده ۵ استان	۱۳۹۳/۱۰/۲۸
۴	ابلاغ طرح از استانداری فارس به شهرداری شیراز	۱۳۹۵/۰۱/۳۱

اقتصاد و اجتماع

گسست فضا از کارکرد هستی خود در شیراز؛ نبود تعاملات و آگاهی

هنری لفور (۱۹۷۴)، تولید فضا را از جنبه در نظر گرفتن آن به‌مثابه فرآورده (فرم) و نیز به سان عامل تعیین‌کننده (فرایند) مناسبات و کنش‌های اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد. از نظر وی، فضا نه سوژه و نه ابژه، بلکه واقعیتی اجتماعی است، یعنی مجموعه‌ای از روابط و شکل‌ها است. فضا به‌عنوان محصول نیروهای ایدئولوژیک، اقتصادی و سیاسی، به دنبال تعیین حدود، تنظیم و کنترل فعالیت‌هایی است که در درون و به‌واسطه آن رخ می‌دهند (لفور، چاپ‌نشده: ۷۵). به‌زعم لفور (۱۹۷۴)، معماران جایگاهی بس ناسوده و ناخوشایند دارند. از سویی به سان دانشمندان و متخصصان مجبور به تولید درون چارچوب ویژه‌اند، و از سویی دیگر ناگزیر باید به تکرار وابسته بمانند (کلمن، ۱۳۹۶: ۹). بر مبنای بازدیدهای میدانی و محاسبات صورت گرفته، نحوه ضابطه و تراکم اتخاذ شده در طرح تفصیلی سوم شیراز، بدون درک وضعیت اقتصادی و زیسته محلات شهر آن و باهدف خودمحوری و کالایی (ارزش مبادله‌ای)، باعث تشدید ابژه شدن بی‌شتر محدوده‌ها و محلات باارزش این شهر و به‌تبع آن گسست شهر از کارکرد هستی‌بخش خود شده است. تا قبل از تصویب طرح تفصیلی سوم شیراز در سال ۱۳۹۳، اکثر زمین‌های محدوده محله ولیعصر قصردشت بر اساس ضابطه دوطبقه طرح تفصیلی مصوب ۱۳۹۴ و با حداکثر تراکم ۱۲۰٪ احداث شده بودند و علی‌رغم قیمت بالای زمین در آن محدوده ساخت‌وسازی خاصی در محله مطرح نبوده است. اما با افزایش تعداد طبقات این محدوده به سه طبقه و با حداکثر تراکم ۱۸۰٪، شاهد تخریب بناها و نوسازی در محله ولیعصر قصردشت و از بین رفتن کیفیت محیطی این محله به دلیل برهم خوردن جریان زندگی متناسب با وضعیت خدماتی و اجتماعی آن هستیم. در صورتی که در شرایط عادی در محله ولیعصر عمدتاً قشرهای متوسط به بالا ساکن بوده‌اند، با تخریب ساختمان‌های دوطبقه (دو واحدی) و احداث ساختمان‌های ۸ واحدی به صورت ۴ طبقه روی زیرزمین با حداکثر تراکم ۲۴۰٪، در پیوند باارزش مبادله‌ای، اقشار جدیدی با فرهنگ‌ها و شرایط اجتماعی گوناگون در این محله ساکن شدند. می‌توان افزایش ضابطه پیشنهادی محله ولیعصر قصردشت از ۲ طبقه به ۳ طبقه را از دو منظر عدم درک درست تهیه‌کنندگان طرح تفصیلی و یا تسلیم شدن در برابر تقاضای سوداگری زمین و مسکن بررسی کرد. در صورتی که سرانه کاربری‌های خدماتی در این محله در مقایسه با سرانه‌های استاندارد کمتر می‌باشد. بنابراین با محاسبه ساده‌ای می‌توان به پیوند افزایش ضابطه محله ولیعصر باارزش مبادله‌ای ای زمین در شهر شیراز پی برد. عدم تناسب تراکم‌های پیشنهادی طرح تفصیلی مصوب ۱۳۹۳ شیراز با وضعیت خدماتی در سایر محلات شیراز نیز به‌وضوح قابل مشاهده است. چنین مسئله‌ای مطمئناً در گذر زمان از منظر تعاملات اجتماعی و مسئولیت اجتماعی قابل تأمل است. به‌بیانی دیگر برنامه‌ریزان با درک انتزاعی «فضا» زمینه گسست تعاملات اجتماعی را فراهم آوردند. در نتیجه طرح تفصیلی دست‌آویز افراد و گروه‌های خاص جهت دست‌یابی به اهداف خودمحور و سودهای شخصی شده است. به‌بیانی دیگر طرح تفصیلی به‌جای ایفاگر اهداف اجتماعی و توزیع بهینه کاربری‌ها در سطح محلات شیراز به ابزاری برای انباشت رانت مبدل شده است. از نظر ساکنان محله بالا شهر قصردشت شیراز بعد از تهیه طرح جدید شهری و ساخت‌وسازی منبعث از آن، محله آنها از نظر تراکم، ازدیاد جمعیت، هویت اجتماعی، حرکت ماشین‌ها، مسئولیت‌پذیری و مسائل زیست‌محیطی بهم خورده است، چراکه در گذشته احداث واحدهای مسکونی در این محله در ارتباط باارزش مصرفی بوده است ولی تغییر ضابطه به R121 (مسکونی سه طبقه) و یک طبقه تراکم تشویقی در طرح تفصیلی مصوب ۱۳۹۳، باعث رونق ساخت‌وساز بر

مبنای ارزش مبادله‌ای و به هم خوردن ساخت اجتماعی محله قصردشت و از بین رفتن حق شهر شهروندان با بیش چند دهه سکونت و سایر سکنه این محله گردیده است. عدالت به مثابه بازار، سیطره خود را بر عدالت به مثابه انصاف روزبه‌روز در شیراز بیشتر می‌کند. شرایط ایجاد ۸ واحد با مترآژ حداکثر ۱۰۰ مترمربعی در ۴ طبقه در این محدوده، باعث مهاجرت افراد و گروه‌های از سایر محدوده‌های شیراز به این محله و برهم خوردن ساخت اجتماعی و حس مسئولیت‌پذیری اجتماع در محله شده است. به بیانی دیگر، تأثیر عدالت بازاری فضا بر روح و ذهن افراد، باعث دل‌کندن آنها از محله پدری خود در شیراز شده است. این الگو، تجلی شکاف طبقاتی در بستر جامعه‌ای است که در آن مناسبات بر مبنای دسترس افراد به پول تعریف می‌شود، که در نهایت منجر به تعارض افراد و گروه‌ها همانند دوره‌های پیشین می‌گردد. در واقع با افزایش شکاف‌های طبقاتی، تعارض‌های گروهی به سان مسائل قومی و مذهبی محله‌های شیراز قدیم افزایش، و مانع تعاملات اجتماعی و مدنیت در شیراز شده است. به بیانی دیگر، به تدریج در متن ملی سیطره فزاینده انتزاع پول، فردگرایی و جدایی‌گزینی شدید فضایی بر شهر شیراز حاکم شده است. دانش مهندسی در متن گفتمان سیاسی-اقتصادی چند دهه اخیر، طرح تفصیلی را مبدل به ابزاری برای ایجاد سلطه و به ارمغان آوردن سودمندی، آسایش و ارزشمندی برای عده‌ای خاص و بار منفی روانی و زیست‌محیطی آن برای کل افراد جامعه کرده است. چراکه به دلیل فضا‌مندی و تا حدودی تخت‌مند بودن انسان در مکان و زمان، رشد شخصیتی، ذهنی و تربیتی افراد، از منظر اینکه در محله گلدشت حافظ زندگی کند یا محله غیررسمی شیخ علی چوپان، از منظر اینکه در ایران زندگی کند یا در سوئد یا در افغانستان فرق می‌کند. در واقع می‌توان گفت که «ذات» اقتصاد وابسته به مدار غیرمولد، شرایط بدست آوردن سودهای بسیار عظیم را در بخش‌های مالی (مثلاً بازار دلار، طلا)، انحصار در واردات کالاهای خاص (ماشین‌های گران قیمت)، انحصار در صادرات کالاهای خاص (خاویار، پسته، زعفران و برخی محصولات کشاورزی)، بخش مستغلات (تثبیت کاربری و تغییر کاربری برای افراد خاص) و ... فراهم می‌کند. چنین مسئله‌ای در گذر زمان باعث بوجود آمدن طبقه رانت‌خوار در ایران شده است. افزایش جمعیت شهرهای بزرگ و نیاز روزافزون جمعیت شهری به مسکن و عدم وجود قوانین و مقررات قابل اجرا در زمینه مالیات بر ارزش‌افزوده بخش مستغلات به‌ویژه در طی چند دهه اخیر، باعث رواج بورس‌بازی و ثروتمند شدن طبقه‌ای خاص، به بهای از بین رفتن حق شهر سایر ساکنان شهر شده است. در این زمینه ارزش‌گذاری (کدگذاری) اراضی شهرهای در طرح تفصیلی به ابزاری در راستای رانت‌خواری مبدل شده است و روز به روز طرح تفصیلی از ماهیت اصلی خود یعنی اجماع در تصمیم‌گیری و تعادل بخشی در کالبد خود دور شده است. به عنوان مثال، بر مبنای نقشه شماره ۳، پلاک‌های یک بلوک واحد در فرهنگ شهر شیراز در طرح تفصیلی م‌صوب ۹۳/۱۰/۲۸ شهر شیراز، با کدهای R122 (م‌سکونی چهار طبقه)، R121 (م‌سکونی سه طبقه) و R111 (م‌سکونی سه طبقه) ارزش‌گذاری شده‌اند.

شکل ۳- انضمامی شدن ارزش مبادله‌ای املاک در انتزاع طرح تفصیلی شیراز

می‌توان گفت طرح تفصیلی شیراز با عنایت به دلسوزی و توجه مدیران شهری به شهروندان و زیست بوم شهر، جنبه اجرای خود را قبل از تصویب طرح نمایان و زمانی که هم تصویب گردید، مغایرت‌های زیادی در نقشه‌های مصوب آن به شرح زیر وجود داشت: عدم قابلیت اجرایی بخشی از کاربری‌های خدماتی پیشنهادی طرح تفصیلی به دلیل اعیان بودن زمین در وضع موجود، تغییر کاربری بخشی از پهنه‌های خدماتی با گذشت چند ماه از تصویب طرح، تفکیک بخشی از پهنه‌های خدماتی با گذشت چند ماه از تصویب طرح، تضاد تراکم‌های پیشنهادی با شاخص‌های زیست‌پذیر در محدوده‌هایی از شهر، عدم تناسب تراکم‌های پیشنهادی با عرض گذر؛ مانند قسمتی از محدوده ابپوردی با کاربری مسکونی ۷ تا ۹ طبقه (پهنه R241)، که با گذر ۱۰ متری در طرح تفصیلی تثبیت شده است. و این در شرایطی است که براساس ضوابط و مقررات شهرسازی و ساختمانی طرح تفصیلی شیراز، ساخت‌وساز در پهنه R241 مشروط به حداقل مساحت قطعه ۶۰۰ مترمربع با گذر ۱۸ متری است. قدرت حاکم می‌تواند، از طریق ذهنی کردن فضا، آن را تصرف، تولید و بازتولید کند. نتیجه چنین بازنمودهایی، شکل‌هایی وابسته

به قدرت و ایدئولوژی در شهر است، که از محتواهای اصلی خود خارج و صرفاً به صورت ذهنی قابل درک، و خود را در قالب محتواهایی دیگر به معرض نمایش می‌گذارند. بدین ترتیب گرچه به ظاهر وجود دارند، ولی در واقع تهی‌اند، پس همزمان هستند و نیستند. دانش انتزاعی، در صورت تکیه بر مشاهدات و ادراکات شخصی و کمی کردن مسائل و پدیده‌ها اجتماعی از طریق مدل‌های ریاضی و غفلت از دیگر اجزای فضای اجتماعی (کنش‌های فضایی و فضاهای باز نمودی)، به دام محدودیت‌های ساختارگرایی، اثبات‌گرایی و دیگر اشکال تقلیل‌گرایی خواهد افتاد. در واقع هرگاه یکی از سه بعد فضای ذهنی، فیزیکی و زیسته بدون وابستگی به دوتای دیگر مورد استفاده قرار گیرد، به طور کاهنده‌ای به دام استراتژی‌های همگن‌ساز فرو می‌غلند (butler, 2003: 75).

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

طرح تفصیلی ابزار اصلی طراحی و به اصطلاح برنامه ریزی در شهرهای کشور در راستای جاودانه سازی آرمان‌های سوئز کتیویسم مهندسی است. شهر ساز برحسب ارزشیابی شهودی از فضا، زمین را با کدهای گوناگون ارزش‌گذاری و شهر را چون چارچوبی آهنین مدنظر و نقش سایر سازوکارهای تاریخی، فرهنگی، اقتصادی و ... را نادیده می‌انگارد. در واقع به نظر می‌رسد که برنامه‌ریزی شهری در ایران، سازمان‌یابی محل سکونت افراد با هدف مصرف‌گرایی اس، در حالی هدف اصلی نهمیه طرح‌های تفصیلی تعادل بخشی فضایی و افزایش مشارکت واقعی شهروندان است. هدف این پژوهش رمزگشایی دلایل جهت‌دهی شهرها به سمت شکاف‌های طبقاتی، فقر و شی شدن افراد بوده است. بنابراین سازوکارهای مؤثر بر نهادینه شده طبقاتی شدن فضا در شیراز بر مبنای رویکرد ماتریالیسم دیالکتیک شنا سایی گردید. این امر از طریق بررسی واسطه‌گری طرح به اصطلاح تفصیلی در توزیع گسترده فقر در این شهر معنا یافت. منظور از فضای انتزاعی مسلط بر طرح تفصیلی در این پژوهش، فقدان برنامه‌ریزی در شهرهای کشور و متعین شدن نوعی زونینگ و کدگذاری زمین به جای اجماع است. در صورتی که با اندیشه انضمامی می‌توان گفت که ارزش‌گذاری زمین و نابودی فضاهای کهن برنامه‌ریزی نیست، بلکه ابزار سوژه‌سازی و ابژه سازی فضا است. در واقع آنچه در شهرهای ایران تحت عنوان طرح تفصیلی جنبه انضمامی به خود می‌گیرد، نوعی «ارزش‌گذاری زمین» باید قلمداد گردد.

جدول ۵- جمع‌بندی چگونگی تغییر فضا در ایران

شرح	فضای محسوس	فضای معقول	فضای زیسته
فضای موجود	زوال شهری و نبود دیالوگ بین مردم (رشد بی‌قواره و طبقاتی)	تقلیل برنامه‌ریزی به نقشه، به دلیل درک انتزاعی (شهودی)	شهرگرایی و اخلاق بدوی
فضای پیشنهادی	رقابت‌پذیری شهری و تعاملات اجتماعی (رشد هوشمند شهری)	تدوین سیاست‌های شهری مبتنی بر عدالت به مثابه انصاف	شهرنشینی و اخلاق مدنی

مآخذ: مطالعات نگارنده، ۱۴۰۱

اصول برنامه ریزی پسا ساختارگرایانه با تاکید بر اجماع موثر (افتراق) در شهر شیراز

پیشنهاد پژوهش حاضر تبیین اصول اجماع در برنامه‌ریزی شهر شیراز است که بر مبنای نظریه دیالکتیک اجماع، باید فضای شهر شیراز به سمت تغییر فضای محسوس (فضای کنش‌ها و زندگی روزمره)، فضای معقول (تجلی نهادهای مدنی و نظام مالی) و تغییر فضای زیسته (فضای ارگانیک مبتنی بر هستی و تعاملات) نشانه‌گذاری و معنا یابد. ارتباطی بودن فضا- زمان، در هم بافتگی واقعیت‌های شهری و فضایی، کثرت‌گرایی، چند سطحی بودن مسائل شهری، (فراباشندگی و درون باشندگی همزمان)، و مجادله محوری برنامه ریزی. با جمع بندی جدول شماره یک و چگونگی تغییر فضا در ایران می‌توان اصول نظریه را متناسب با زمینه و با تاکید بر اجماع را به شرح ذیل بیان کرد.

۱- اصل ارتباطی بودن فضا- زمان، بر عدم وجود فضا به طور مستقل، ایستا و ثابت، متغیر و انعطاف پذیر بودن آن اشاره دارد. فضا- زمان ارتباطی به گونه‌ای اجتماعی و توسط کنشگران ساخته می‌شود و دائماً در حال باز آفریده شدن بوده و خود به طور همزمان محصول و فرآیند تلقی می‌شود. ۲- کثرت‌گرایی، صحیح و معتبر دانستن فهم‌های متکثر و دانش‌های متنوع گروه های اجتماعی مردم برای تولید، تحلیل و ارزیابی برنامه‌های شهری می‌باشد. با پذیرش محدودیت‌های علم و شناخت روایت غالب برنامه ریزان، متخصص از حقیقت و تعریف مساله کنار گذاشته می‌شوند و مشارکت ذهنیت‌ها و تفسیرهای متکثر مردم و ذی‌نفعان با روش‌های متنوع از مباحثه رسمی گرفته تا قصه گویی و نقش بازی کردن جایگزین آن در فرایند برنامه ریزی می

شود. ۳- اصل چند سطحی بودن واقعیت‌های فضایی، به لزوم امتزاج و پیوستگی دو سطح برنامه ریزی درون باشنده و فراباشنده اشاره دارد، به این معنا که در برنامه ریزی پسا ساختارگرا هم به سطحی فراباشنده که در آن یک برنامه بلوپرینتی با اهداف مشخص توسعه و استانداردهایی نظیر قوانین کاربری تدوین شده است نیازمندیم و هم به سطحی درون باشنده که به جای تلاش پوزویستی می برای پیش بینی و کنترل شهر و واقعیت‌های فضایی، به رصد کردن هرج و مرج‌های سیستم و فراهم آوردن بصیرتی از احتمالات و واکنش‌های ممکن پردازد. ۴- اصل در هم بافتگی سیستم‌های شهری و فضایی، بر عدم شناخت پذیری این سیستم‌ها و لزوم برنامه ریزی همگام با در هم بافتگی به جای تلاش برای مقابله با آن تاکید دارد. ۵- مجادله محوری برنامه‌ریزی ۶- نوع دوستی و تا حدی اضافه کردن عنصر عاطفه به لیبرالیسم است. ۷- آزادی را مفهومی عقلی که تنظیم کننده کنش انسانی و هیچ گاه نمی‌تواند به سان ابژه‌ای واقعی در دنیای تجربی پدیدار شود. ۸- اجتماع افتراقی: نخست اندیشیدن به دموکراسی به عنوان یک شکل خاص زندگی و دوم سیاست حزبی ملی رایگان ابزار مشروع برای سازماندهی و تنظیم مخالفت دموکراتیک دانستن. ۹- خودگردانی سیاسی: خودگردانی سیاسی و خودپروری یعنی توانایی مشارکت در تعیین کنش خود و نیز تعیین شرایط کنش خود را داشتن، متضاد آن عبارت از: دست سلطه.

منابع

۱. احمدی، بابک (۱۳۸۴): هایدگر و تاریخ هستی، نشر مرکز، تهران.
۲. آزموده، محسن (۱۳۹۱): انضمامی فکر کن، روزنامه اعتماد، شماره ۲۳۶۷، تاریخ ۹۱/۱/۲۳ صفحه ۱۰ (اندیشه‌ها).
۳. استروفسکی، واتسلاف (۱۳۷۸): شهرسازی معاصر، ترجمه لادن اعتضادی، چاپ اول، انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
۴. افسر، کرامت الله (۱۳۵۳): تاریخ بافت قدیم شیراز، نشر انجمن آثار ملی، تهران.
۵. افسر، کرامت الله (۱۳۶۵): شهر شیراز، مجموعه مقالات نظری اجمالی به شهرنشینی و شهرسازی در ایران، جهاد دانشگاهی.
۶. آندرسن، کوین (۱۳۹۰): قومیت و جوامع غیرغربی، ترجمه حسن مرتضوی، نشر ژرف، تهران.
۷. اهلرز، اکارت (۱۳۷۳): شهر شرق اسلامی؛ مدل و واقعیت، ترجمه محمدحسن ضیاء توانا و مصطفی مومنی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۲.
۸. بنیادی، ناصر (۱۳۷۱): تحول تاریخی ساختار شهری شیراز و فضاهای شهری آن، مجله آبادی، شماره ۵، تهران.
۹. ترکمه، آیدین و شیرخدایی، آناهید (۱۳۹۴): تولید فضای هانری لافور، فصلنامه علمی- ترویجی جامعه، فرهنگ و رسانه، دانشگاه تهران، سال چهارم، شماره ۱۴، صص ۳۰-۱۱.
۱۰. داداشپور، هاشم، علیزاده بهزاد و فرامرز رستمی (۱۳۹۴): گفتمان عدالت فضایی در شهر، انتشارات آذرخش، تهران. دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران (۱۳۵۱): طرح جامع اول شیراز، شهرداری شیراز، شیراز.
۱۱. دریفوس، هیوبرت، رایینو، پل (۱۳۸۹): میشل فوکو؛ فراسوی ساختگرایی و هرمنوتیک، چاپ هفتم، نشر نی، تهران.
۱۲. دلیل، سعید (۱۳۹۲): دیالکتیک فضا در تریالکتیک شهر، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، به راهنمایی دکتر جعفر جوان، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار.
۱۳. رضی، هاشم (۱۳۸۱): آیین مهر؛ تاریخ آیین رازآمیز میتراپی، انتشارات بهجت، تهران.
۱۴. رفیعیان، مجتبی (۱۳۷۵): سازماندهی فضا با تأکید بر نظام شهری، مورد مطالعه: استان اصفهان، رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۱۵. رفیعیان، مجتبی و نینا الوندی پور (۱۳۹۴): مفهوم پردازی اندیشه حق به شهر؛ در جستجوی مدلی مفهومی، مجله جامعه شناسی ایران، دانشگاه تهران، دوره شانزدهم، شماره ۲، صص ۴۷-۲۵.
۱۶. رهبانی، مرتضی (۱۳۸۹): فرهنگ شرق و غرب، چاپ دوم، انتشارات چاپخش، تهران.
۱۷. رهنمایی، محمد تقی (۱۳۷۳): دولت و شهرنشینی؛ نقدی بر نظریه عناصر قدیمی شهر و سرمایه داری بهره‌وری هانس بوبک، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۳۲.
۱۸. رهنمایی، محمدتقی (۱۳۸۸): دولت و شهرنشینی در ایران؛ مبانی و اصول کلی نظریه توسعه شهر و شهرنشینی در ایران، مجله جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، صص ۱۶۵-۱۴۳.

۱۹. رهنمایی، محمد مهدی (۱۳۹۱): تأثیر واگذاری‌های زمین و مسکن دولتی بر گسترش شهر شیراز، با تأکید بر آماده سازی زمین و شهرک سازی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، به راهنمایی محمد شیخی، دانشگاه بین المللی امام رضا (ع): مشهد.
۲۰. ژلینتس، آندری (۱۳۹۶)، فضا و نظریه اجتماعی، ترجمه آیدین ترکمه، چاپ اول، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
۲۱. ستاری، سهند (۱۳۹۴)، دیالکتیک سه گانه تولید فضای هانری لوفور، مجله جستارهای فلسفی، شماره بیست و هشتم، صص ۸۵-۲۲.
۲۲. سوچا، ادوارد (۱۳۹۶)، پست متروپولیس؛ مطالعات انتقادی درباره‌ی شهرها و منطقه‌ها، ترجمه نرگس خالصی مقدم، نشر علمی و فرهنگی، تهران.
۲۳. طباطبایی یزدی، محمدحسین (۱۳۷۰): المیزان، ترجمه محمدتقی مصباح یزدی، جلد ۴، انتشارات بنیاد علمی علامه طباطبایی، تهران.
۲۴. طباطبایی یزدی، محمدحسین (۱۳۸۶): اصول فلسفه و روش رئالیسم، جلد ۲، انتشارات صدرا، تهران.
۲۵. فرحناک، فرخ (۱۳۸۹): تأثیر زیرساخت‌های اجتماعی بر ناکامی مشروطیت در ایران با تأکید بر فقدان طبقه متوسط، به راهنمایی فاروق خرابی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی دانشگاه علم و فرهنگ، تهران.
۲۶. فریدمن، جان (۱۳۸۷): برنامه ریزی در حوزه عمومی؛ از شناخت تا عمل، مترجم؛ عارف اقوانی مقدم، چاپ اول، نشر مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری وزارت راه و شهرسازی، تهران.
۲۷. فوکو، میشل (۱۳۷۸): مراقبت و تنبیه؛ تولد زندان، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهانزاده، نشر نی، تهران.
۲۸. کاپلستون، فردریک (۱۳۸۰): از ولف تا کانت، ترجمه اسماعیل سعادت و منوچهر بزرگمهر، انتشارات سروش، تهران.
۲۹. کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰) عصر اطلاعات؛ جامعه شبکه‌ای، ترجمه احد علیقلیان، افشین خاکباز، انتشارات طرح نو، تهران.
۳۰. لاک، جان (۱۳۳۹): تحقیق در فهم بشر، ترجمه شفق رضازاده، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
۳۱. لشکری تفرشی، احسان (۱۳۹۶): مقایسه اثرات تاریخی قلمروهای فرهنگی هلال خصیب و یونان باستان در چارچوب نظریه سازه انگاری، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۴، صص ۷۲-۵۱.
۳۲. لطفی، سهند (۱۳۸۳): نگاهی به تجربه مدرنیته در شهر و شهرسازی معاصر، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۰، صص ۲۶-۱۷.
۳۳. لفور، هنری (۱۳۹۵): تولید فضا، ترجمه محمود عبدالله زاده چاپ دوم، نشر مرکز مطالعات و برنامه ریزی شهرداری تهران، تهران.
۳۴. لفور، هنری (۱۳۹۳): ماتریالیسم دیالکتیکی، ترجمه آیدین ترکمه، چاپ اول، نشر تپسا، تهران.
35. Alonso, W. (1964): Location and Land Use, Harvard University Press.
36. Altman, I., & Low, S., 1992. Place attachment. New York : Plenum Press.
37. Benevolo, L. (1980): The History of The City, translates by Geoffrey culverwell, published by scolar press, London.
38. Benevolo, L. (1980): the history of the city, translates by Geoffrey culverwell, published by scolar press, London.
39. Benjamin, W. (1999): The Arcades Project, Harward University Press, Cambridge: London
40. Bontje, M., Musterd, S. (2009): Creative Industries: Creative Class and Competitiveness: Exper Opinions Critically Appraised, Geoforum, 40, pp. 843-852.
41. Cambridge Advanced Learner's Dictionary) 2003 (, Cambridge University.
42. Castells, M. (1985): High Technology, Economic Restructuring, And The Urban-Regional Process In The United States, niversity Of California Press, Berkeley
43. Chapin, J.R.F. Stuart, (1965): Urban land use planning, university of Illinois press, Urbana.
44. Cresswell, T (2004): place – A Short Introduction, Blackwell Publishing, Oxford.
45. Dobbins, M. (2009): Urban Design and People. Published by John Wiley & Sons, Inc. Hoboken. New Jersey.
46. Frankl, Viktor Emil (1946/2006): Man's Search for Meaning; An Introduction to Logotherapy, Beacon Press, Boston, MA, ISBN 978-0-8070-1427-1 (Originally published in 1946)
47. Fried, Morton Herbert. (1967): The Evolution of Political Society; an essay in political anthropology, Published; McGraw-Hill, New York.
48. Gajjar, N. A. (2007). Evaluation of Form Based Zoning: A Zoning Tool for the Design of Built Environment. University of Cincinatti. Retrieved from etd.ohiolink.edu.
49. Gehl, J. (1987). "Life Between Buildings", Using Public Space, Van Nostrand Reinhold, New York.
50. H. Platt, Rutherford (2004): Land Use And Society: Geography, law, and Public Policy. Washington: island press.

51. Hal, Peter (1988): *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*.
52. Hall, Stuart (1997): *The Work of Representation*, In *Cultural Representation and Signifying Practice*, Sage Publication
53. Harvey, D. (1982). *The limits to capital*, oxford, Blackwell.
54. Harvey, D. (1987). *Labor, capital and class struggle around the built environmental in advanced capitalist urbanization and conflict in market societies*, ed. K. r. cox, 9-37. Chicago; Maaroufa press.
55. Harvey, D. (2005). *Spaces of Neoliberalization: Towards a Theory of Uneven Geographical Development*. Franz Steiner Verlag.
56. Harvey, D. (2009). *Social Justice and the City (Revised ed.)*. Athens, Georgia: The University of Georgia Press.
57. Harvey, D. (2009). *Social Justice and the City (Revised ed.)*. Athens, Georgia: The University of Georgia Press
58. Harvey, David (2002): *The Urbanization of Capital*, Oxford: Blackwell.
59. Hegel, G. F. (2010/1830): *Encyclopedia of the Philosophical Sciences in Basic Outline, Part I: Science of Logic*. (K. Brinkmann, & D. Dahlstrom, Trans.) Cambridge University Press.
60. Hegel, G. W. (2010/1816): *The Science of Logic*. (G. di Giovanni, Trans.) Cambridge University Press.
61. Hirt, S. (2007), *The Devils in Definition: Contrasting American and German Approaches to Zoning*. *Journal of American Planning Association* Vol 73, No 4; 36-451.
62. Houlgate, S. (2013). *Hegel's Phenomenology of spirit: a reader's guide*. Bloomsbury Publishing Plc.
63. Houlgate, S. (2013). *Hegel's Phenomenology of spirit: a reader's guide*. Bloomsbury Publishing Plc.
64. Jackson, Kenneth T. (1985): *Crabgrass Frontier: The Suburbanization of the United States*. New York, NY: Oxford University Press.
65. Kaufmann, W. (1966): *Hegel: Texts and commentary*, Anchor Books, pp113-118.
66. Lefebvre, Henri (1976). *The Survival of Capitalism, Reproduction of the Relations of Production*, St. Martin's Press, New York.
67. Lefebvre, Henri (2004): *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*, Elden, Stuart and Gerald moore, Continuum, London.
68. Legates, R. T. And Frederic S. (2004): *The Renewal of What Was Tomorrows Idealistic City*, *Amsterdams Bijlmerree, Cities*. Vol 21, no 1.
69. Malesevic, s and Mackenzie, i. (2005): *Ideology After Poststructuralism*, Distributed for Pluto Press, London.
70. Marx, k. (1967/1894). *Capital*, three volumes, international publishers edition, New York.
71. Marx, K. (1973). *Grundrisse: Foundation of the critique of political economy*. London: Penguin Books
72. Marx, K. (1976): *Capital: A Critique of Political Economy, Volume I*. Penguin Harmondsworth, London.
73. Mills, Edwin S. (1970): *Urban Density Functions*, *Urban Studies*, Vol.7, No.1: 5-20.
74. Morris, Douglas E (2005): *It's a Sprawl World After All*. Canada: New Society Publishers.
75. Muth, Richard F. (1985): *Models of Land-Use, Housing, and Rent: An Evaluation*, *Journal of Regional Science*, Vol.25, No.4: 593-606.
76. Thomas, D. R. (2012). *Urban Growth Patterns and Effectiveness of Metropolitan Urban Service Areas in Woodbury, Minnesota*. A MSc Thesis, Minnesota State University, Mankato, USA.